

УДК 351.822.6

Іванишина Г. С.

аспірантка НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, ivanishina_galina@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КАЗЕННИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРОБІРНОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Досліджено особливості діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні з виявленням їхніх недоліків та формулюванням рекомендацій для покращання роботи. З'ясовано загальні ознаки казенних підприємств, котрі входять до групи державних унітарних підприємств та мають усі ознаки юридичної особи. Описано критерії зарахування підприємств до казенних, більшості з яких відповідають казенні підприємства пробірного контролю, що функціонують в Україні з 2000 р. після ліквідації регіональних державних інспекцій пробірного контролю. Ці підприємства з дозволу Міністерства фінансів України мають право самостійно утворювати й ліквідувати відділення та інші відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи. Узагальнено зміст діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні. Визначено об'єкти, принципи та напрями їхньої діяльності. До об'єктів віднесено дорогоцінні метали і каміння, вироби з них (ювелірні, побутові) та матеріали, що містять дорогоцінні метали. Принципами є законність, підзвітність, звітність і публічність, прибутковість. Напрями діяльності описано згідно зі статутними документами. Серед них – перевірка якості для встановлення відповідності державним стандартам, проведення випробувань, контрольних аналізів матеріалів, здійснення технічної експертизи, клеймування і т. ін. Обґрунтовано актуальність подальших досліджень особливостей діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні в частині формування методичних рекомендацій з оцінювання їхньої ефективності.

Ключові слова: пробірний контроль, казенне підприємство, клеймування, підзвітність, ринок ювелірних виробів, дорогоцінних і напівдорогоцінних металів.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 11.

Іванишина Г. С.

аспірантка НИФИ ГУНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна

ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАЗЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОБИРНОГО КОНТРОЛЯ В УКРАИНЕ

Исследованы особенности деятельности казенных предприятий пробирного контроля в Украине с выявлением их недостатков и формулировкой рекомендаций для улучшения работы. Выяснены общие признаки казенных предприятий, входящих в группу государственных унитарных предприятий и имеющих все признаки юридического лица. Описаны критерии отнесения предприятий к казенным, большинству из которых соответствуют казенные предприятия пробирного контроля, функционирующие в Украине с 2000 г. после ликвидации региональных государственных инспекций пробирного контроля. Эти предприятия с разрешения Министерства финансов Украины имеют право самостоятельно создавать и ликвидировать отделения и другие обособленные подразделения без статуса юридического лица. Обобщено содержание деятельности казенных предприятий пробирного контроля в Украине. Определены объекты, принципы и направления их деятельности. К объектам отнесены драгоценные металлы и камни, изделия из них (ювелирные, бытовые) и материалы, содержащие драгоценные металлы. Принципами являются законность, подотчетность, отчетность и публич-

© Іванишина Г. С., 2017

ность, доходность. Направления деятельности описано согласно уставным документами. Среди них – проверка для установления соответствия государственным стандартам, проведение испытаний, контрольных анализов материалов, осуществление технической экспертизы, клеймения и т. д. Обоснована актуальность дальнейших исследований особенностей деятельности казенных предприятий пробирного контроля в Украине в части формирования методических рекомендаций по оценке их эффективности.

Ключевые слова: пробирный контроль, казенное предприятие, клеймение, подотчетность, рынок ювелирных изделий, драгоценных и полудрагоценных металлов.

Galina Ivanyshyna

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, ivanishina_galina@mail.ru

PECULIARITIES OF STATE-OWNED ASSAY CONTROL ENTERPRISES IN UKRAINE

The article studies peculiarities of state-owned assay control enterprises in Ukraine and identifies their weaknesses to provide recommendations for improving their performance. The author clarifies common features of state-owned enterprises that are part of state unitary enterprises and have all features of a legal entity and describes the criteria for enlisting enterprises as state ones. It is noted that most of the state-owned assay control enterprises that have been operating in Ukraine since 2000, after the elimination of regional state assay control inspections, meet these criteria. These enterprises, with the permission of the Ministry of Finance of Ukraine, have the right to independently create and liquidate branches and other separate subdivisions that do not have legal status. The author generalizes the content of the activities of state-owned assay control enterprises in Ukraine and determines the objects, principles and lines of action. The objects include precious metals and stones, products made of them (jewelry, household) and materials containing precious metals. The principles are legality, accountability, reporting, publicity and profitability. The activities are identified in accordance with the statutory documents and include quality assurance for compliance with state standards, conducting tests, control analyzes of materials, technical expertise, branding, etc. The author justifies the relevance of further research on specifics of the activities of state-owned assay control enterprises in Ukraine in the part of forming methodological recommendations for assessing their effectiveness.

Key words: assay control, state-owned enterprise, branding, accountability, market jewelry, precious and semi-precious metals.

JEL Classification: M49.

Пробірний контроль належить до важливих напрямів державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання, зберігання дорогоцінних металів і каміння, а також напівдорогоцінного каміння. Практична його реалізація здійснюється через відповідне інституційне забезпечення, яке формують профільні державні структури, науково-дослідні установи, а також суб'єкти бізнесу, на які державою покладено конкретні функції. Вивчення особливостей діяльності казенних підприємств пробирного контролю залишається актуальним з огляду на чергові реформи в системі його інституційного забезпечення та необхідності контролю монополістичних процесів на ринку ювелірних виробів.

Мета статті – дослідження особливостей діяльності казенних підприємств пробирного контролю в Україні з виявленням їхніх недоліків та формулюванням відповідних рекомендацій для покращення їхньої роботи.

Результати дослідження отримано з використанням напрацювань українських учених за напрямом вивчення пробирного контролю, серед яких Т. Ар-

тюх, С. Коваленко, Н. Луців, Л. Машковська, М. Назимок, К. Семенюк, Л. Чиж [1–7] та ін. Використано також положення нормативно-правової бази України.

Державний пробірний контроль за змістом є системою організаційно-технічних і правових заходів, спрямованих на здійснення державного контролю за видобуванням, виробництвом, використанням, обігом, обліком і зберіганням дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів із них, виконанням операцій із зазначеними цінностями, а також на забезпечення залучення до вторинної переробки відходів і брухту, що містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння [8]. З цього визначення випливає, що державний пробірний контроль охоплює різні напрями, які вимагають залучення недержавних структур із метою делегування їм частини повноважень. Одним із видів таких структур є казенні підприємства пробірного контролю. Щоб зрозуміти особливості їхньої діяльності в Україні насамперед визначимо загальний зміст даного поняття.

Казенне підприємство має всі ознаки юридичної особи й загальні чинники підприємств, але є певним видом державного підприємства, оскільки має специфічні риси та особливості щодо утворення (за рішенням Кабінету Міністрів України) і діяльності [4, с. 61]. Згідно з Господарським кодексом України (ст. 73) казенне підприємство входить до групи державних унітарних підприємств, які не можуть бути приватизовані та, що важливо, визнані банкрутами (ст. 209). Основою їхньої діяльності є державні контракти і договори. Базові правові положення щодо неї визначено у статтях 76–77 Господарського кодексу України. Кодекс регламентує, що казенні підприємства створюються в галузях економіки, в яких: законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад 50 %) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважним (більш як 50 %) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за умовами й характером потреб, що ним задовольняються, здебільшого не може бути рентабельним [9].

Фактично всім критеріям (меншою мірою останньому) відповідає специфіка діяльності казенних підприємств пробірного контролю. У сучасному вигляді їх було утворено у 2000 р., разом із Державною пробірною службою України, після ліквідації регіональних державних інспекцій пробірного контролю. У результаті було засновано Центральне, Східне, Західне і Південне казенні підприємства пробірного контролю, а згодом Кримське казенне підприємство пробірного контролю (Сімферополь), відділення пробірного контролю Донецького казенного підприємства пробірного контролю у Краматорську та Луганську, відділення пробірного контролю Дніпропетровського казенного підприємства пробірного контролю в Запоріжжі, відділення пробірного контролю Західного казенного підприємства пробірного контролю у Хмельницькому, відділення пробірного контролю Центрального казенного підприємства пробірного контролю у Черкасах та Вінниці. Важливою подією стало створення Державної пробірної служби України (рисунок).

Регіональні казенні підприємства пробірного контролю мають право з дозволу Міністерства фінансів України самостійно утворювати й ліквіду-

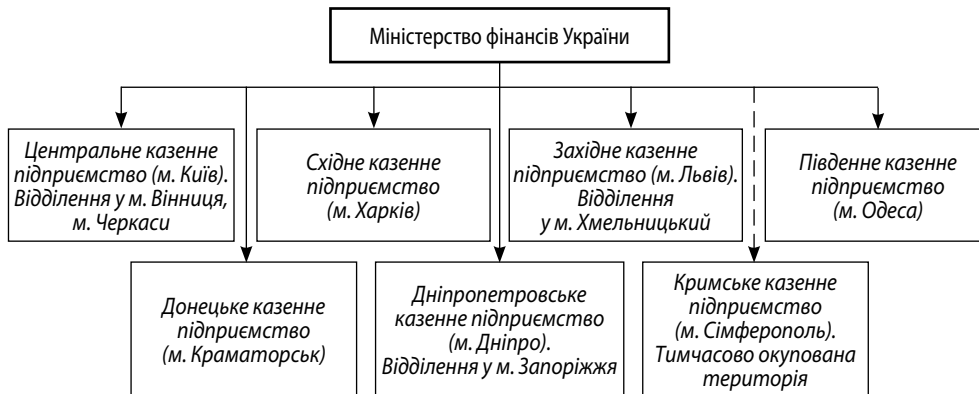

Рисунок. Система казенних підприємств пробірного контролю в Україні*

Примітка. Під час бойових дій на Сході України та окупації Криму Донецьке казенне підприємство перенесено у м. Краматорськ, а Луганське відділення та Кримське казенне підприємство тимчасово призупинили діяльність.

Складено за даними Міністерства фінансів України.

вати відділення та інші відокремлені підрозділи, які, варто зауважити, не мають статусу юридичної особи. З рисунку бачимо, що в структурі деяких регіональних казенних підприємств функціонують відділення – з огляду на підвищене навантаження з виконання покладених на ці структури зобов'язань, у тому числі через високу густоту населення окремих територій.

Щоб зрозуміти функціональне значення казенних підприємств пробірного контролю в Україні, слід розглянути напрями їхньої діяльності. Вони затверджуються у статутних документах конкретно для кожного регіонального підприємства. Також у цих документах формулюється основна мета діяльності – ефективне використання в процесі господарювання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів з метою виконання виробничих завдань у сфері державного пробірного контролю, досягнення економічних, соціальних, інших результатів та отримання прибутку. Це підтверджує комерційну спрямованість діяльності казенних підприємств та поширює їхню функціональність з економічної на соціальну сферу.

Згідно зі статутними положеннями казенні підприємства пробірного контролю зобов'язані формувати й публікувати звіт про результати діяльності за рік. Орієнтуючись на один із таких звітних документів Південного казенного підприємства пробірного контролю, можна визначити напрями їхньої діяльності (таблиця).

У своїй діяльності казенні підприємства пробірного контролю, як і інші суб'єкти бізнесу, мають самостійний баланс, розрахунковий рахунок і т. ін. Окрім вказаних напрямів роботи особливістю діяльності такого типу підприємств є зобов'язання схоронності цінностей, які проходять експертизу, клеймування тощо, під цілодобовою охороною.

В Україні належна організація діяльності таких підприємств ускладнена постійними реформами в державно-управлінському апараті. З 2008 р. казенні підприємства було виведено з прямої підпорядкованості Державній пробірній служби України, що діяла на той час, та стали підконтрольними Мініс-

Зміст діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні

№ з/п	Параметр	Характеристика
1	Об'єкт	Дорогоцінні метали, вироби з них (ювелірні, побутові) та матеріали, що містять дорогоцінні метали; дорогоцінне каміння, вироби з них (ювелірні, побутові) та матеріали, що містять дорогоцінне каміння
2	Принципи	Законність (у тому числі державні стандарти), підзвітність (Міністерству фінансів України), звітність і публічність (щорічне опублікування звітів, офіційні веб-сторінки), прибутковість
3	Напрями діяльності	Перевірка якості для встановлення відповідності державним стандартам; проведення випробувань, контрольних (арбітражних) аналізів матеріалів, проведення технічної експертизи; клеймування ювелірних та побутових виробів, виготовлених суб'єктами господарювання в Україні; клеймування ювелірних та побутових виробів, які ввозяться на територію України юридичними і фізичними особами з метою їх реалізації (крім ввезених для власних потреб); клеймування ювелірних та побутових виробів за заявками юридичних і фізичних осіб; оцінка та експертиза вставок з дорогоцінного каміння; виготовлення і реалізація стандартних пробірних реактивів, впровадження нових експертних технологій для проведення випробувань, аналізів та клеймування; інша діяльність, спрямована на забезпечення виконання завдань, покладених на підприємство

Складено за: Інформація про результати діяльності Дніпропетровського казенного підприємства пробірного контролю за 2015 рік. URL: www.minfin.gov.ua/.../Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20...

терству фінансів України. Через поточні організаційні реформи з покладенням функцій пробірного контролю в Україні на Державну службу з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Міністерство фінансів України та Державну фіскальну службу України, підзвітність казенних підприємств пробірного контролю залишається невизначеною. Як стверджують фахівці, між Міністерством фінансів України і Державною фіскальною службою України відбуваються дискусії щодо бюджетів казенних підприємств, які здійснюють державний пробірний контроль за якістю виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та провадять їх клеймування державним пробірним клеймом на госпрозрахункових засадах. Водночас громадськість не має можливостей впливати на формування тарифів на послуги з клеймування [11]. Окрім того, експерти апелюють щодо “доцільності” підпорядкованості казенних підприємств Міністерству фінансів України: функція управління державними установами (казенними підприємствами) пробірного контролю не може поєднуватися в одному органі з функцією державного ринкового нагляду, проведення контрольних та арбітражних аналізів дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них – це суперечить принципу неприпустимості поєднання в одному органі повноважень органу ринкового нагляду та органу з оцінки відповідності, встановленому законо-

давством (Закон України “Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції” від 02.12.2010 № 2735-VI) [11].

Сфера пробірного контролю має різносуб’єктний інтерес і їй, як і більшості вітчизняних сфер, на жаль, притаманна практика зловживань із порушенням норм чинного законодавства та прихованою монополізацією ринку. У нашому випадку – це ринок ювелірних виробів, дорогоцінних і напівдорогоцінних металів. Одним з яскравих свідчень прихованих інтересів у цій сфері, що ускладнює прозору діяльність казенних підприємств пробірного контролю в Україні, є отримання ще у 2005 р. нашою державою від Міністерства закордонних справ Королівства Швеція офіційного запрошення на приєднання до Віденської Конвенції з контролю та клеймування виробів з дорогоцінних металів 1972 р. Державна пробірна служба України як попередньо діючий центральний орган виконавчої влади, який реалізовував державну політику у сфері державного пробірного контролю, протягом понад 10 років не вжила належних заходів щодо приєднання до зазначеної Конвенції, що значно гальмує реалізацію експортного потенціалу вітчизняних виготовлювачів ювелірних виробів [11].

Загалом тематика досліджень діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні безумовно заслуговує на більшу увагу вітчизняних науковців і фахівців. Проблема криється в оцінюванні ефективності діяльності таких структур із використанням статистичної бази та відкритості їхніх звітних результатів. Також актуальними є рекомендації науковців щодо підзвітності зазначених підприємств вищим органам державної влади. Затребуваними є обґрунтування удосконалення діяльності казенних підприємств з огляду на поступове подолання прихованої монополізації ринку ювелірних виробів в Україні. Тому відкритим залишається питання перспектив подальшої діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні, у тому числі з урахуванням міжнародної практики.

Список використаних джерел

1. *Артюх Т. М., Григоренко І. В.* Проблеми безпеки та надійності ювелірних виробів. *Науковий вісник*. 2008. Вип. 18.7. С. 153–157.
2. *Коваленко С. О.* Розвиток операцій з дорогоцінними металами та їх роль у стабілізації економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 31. С. 102–104.
3. *Луців Н. В.* Проблеми та основні тенденції розвитку вітчизняного ринку ювелірних виробів. *Товарознавство та інновації*. 2012. Вип. 4. С. 79–89.
4. *Машковська Л.* Казенне підприємство: поняття, ознаки й правова природа. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 57–63.
5. *Назимок М. М.* Золотарство в Україні. Київ: Воля, 2003. 256 с.
6. *Семенюк К. М.* Механізми державного регулювання розвитку ювелірної галузі в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2015. 214 с.
7. *Чиж Л.* Зарубіжний досвід регулювання ринку банківських металів і рекомендації Україні. *Вісник Львів. ун-ту. Серія екон.* 2009. Вип. 41. С. 124–130.
8. Про державний пробірний нагляд; декрет Кабінету міністрів України від 17.05.1993 № 53-93. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/53-93>.

9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page4>.
10. Інформація про результати діяльності Дніпропетровського казенного підприємства пробірного контролю за 2015 рік. URL: [www.minfin.gov.ua/.../ Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20...](http://www.minfin.gov.ua/.../Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20...)
11. У Державній пробірній службі відбувся “круглий стіл” з питань реформи системи пробірного контролю (26.08.2014). *Інформаційний портал Союзу ювелірів України*. URL: <http://juvelir.org.ua/index.php?news=609&lang=ru>.

References

1. Artyukh, T. M., Hry`horenko, I. V. (2008). Problemy` bezpeky` ta nadijnosti yuvelirny`kh vy`robiv [Problems of safety reliability of jeweler wares]. *Naukovy`j visny`k* [Scientific Journal], 18.7, 153–157 [in Ukrainian].
2. Kovalenko, S. O. (2010). Rozvy`tok operacij z dorohocinny`my` metalamy` ta yikh rol` u stabilizaciji ekonomiky` [Development of operations with precious metals and their role in stabilizing the economy]. *Visny`k ekonomiky` transportu i promy`slovosti* [The bulletin of transport and industry economics], 31, 102–104 [in Ukrainian].
3. Luciv, N. V. (2012). Problemy` ta osnovni tendenciyi rozvy`tku vitchy`znyanoho ry`nku yuvelirny`kh vy`robiv [The problems and major trends in the domestic market for jewelry]. *Tovaroznnavstvo ta innovaciyi* [Commodity and innovation], 4, 79–89 [in Ukrainian].
4. Mashkovs`ka, L. (2014). Kazenne pidpny`yemstvo: ponyattya, oznaky` j pravova pry`roda [Fiscal enterprice: concept, characteristics and legal nature]. *Yury`dy`chna Ukrayina* [Legal Ukraine], 2, 57–63 [in Ukrainian].
5. Nazy`mok, M. M. (2003). *Zolotarstvo v Ukrayini* [Jewelry in Ukraine]. Ky`yiv: Volya [in Ukrainian].
6. Semenyuk, K. M. (2015). *Mekhanizmy` derzhavnoho rehulyuvannya rozvy`tku yuvelirnoyi haluzi v Ukrayini* [Mechanisms of state regulation of development of jewelry industry in Ukraine] (Unpublished master's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
7. Chy`zh, L. (2009). Zarubizhny`j dosvid rehulyuvannya ry`nku bankivs`ky`kh metaliv i rekomendaciyi Ukrayini [Foreign experience of bank metal markets adjustment and recommendations for Ukraine]. *Visny`k L`viv. un-tu. Seriya ekon.* [Bulletin of Lviv National University. Economics], 41, 124–130 [in Ukrainian].
8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1993). *Pro derzhavny`j probirny`j nahlyad* [About state assay supervision] (*Decree No. 53-93, May 17*). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/53-93> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Hospodars`ky`j kodeks Ukrayiny`* [Economic Code of Ukraine] (*Act No. 436-IV, January 16*). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page4> [in Ukrainain].
10. Ministry of Finance of Ukraine. (n. d.). *Informaciya pro rezul`taty` diyal`nosti Dnipropetrovs`koho kazennoho pidpny`yemstva probirnoho kontrolyu za 2015 rik* [Information on the results of the Dnepropetrovsk state-owned enterprise of assay control in 2015]. Retrieved from www.minfin.gov.ua/.../Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20... [in Ukrainian].
11. U Derzhavnij probirnij sluzhbi vidbuvsya “kruhly`j stil” z py`tan` reformy` sy`stemy` probirnoho kontrolyu [The State Assay Service hosted a round table on the reform of the assay control system] (2014, August 26). *Informacijny`j portal Soyuzu yuveliriv Ukrayiny`* [Information website of the Union of jewelers of Ukraine]. Retrieved from <http://juvelir.org.ua/index.php?news=609&lang=ru> [in Ukrainian].